

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradska otvorena škola

96/2023

Bilten o procesu pregovora
o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

Izvor: unsplash.com

Švedska i Severnoatlantski savez
ČEKAJUĆI TURSKO „DA”

TEMA BROJA STR. 4–5

Izvor: pixabay

MIŠLJENJE STR. 6–8
Sličnosti Ujedinjenog Kraljevstva i Srbije
KAKO SE NAPADA PRAVO NA PROTEST

Izvor: prEUgovor

AKTUELNO STR. 15–17
Decenija rada Koalicije prEUgovor
REFORME NISU ŠTRIKLIRANJE STAVKI

Izvor: BOŠ

PREDSTAVLJAMO STR. 18–19
EU Resurs centar u Srbiji
NOVE MOGUĆNOSTI ZA CIVILNO
DRUŠTVO

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Švedska
Sverige

3 | **POZIV NA DOGAĐAJ**

4 | **TEMA BROJA**
Švedska i Severnoatlantski savez
ČEKAJUĆI TURSKO „DA”

6 | **MIŠLJENJE**
Sličnosti Ujedinjenog Kraljevstva i Srbije
KAKO SE NAPADA PRAVO NA PROTEST

9 | **U FOKUSU**
Sofijski bezbednosni forum 2023
OBNAVLJANJE JEDINSTVA I DRUGI IZAZOVI

12 | **KOLUMN**
Četiri scenarija, Mađarska i Evropska unija
SVE DUBLJI JAZ

15 | **AKTUELNO**
Decenija rada Koalicije prEUgovor
GEOPOLITIČKE POSLEDICE (NE)SRVSTAVANJA

18 | **PREDSTAVLJAMO**
EU Resurs centar u Srbiji
NOVE MOGUĆNOSTI ZA CIVILNO DRUŠTVO

PRIJAVITE SE OVDE DA REDOVNO DOBIJATE MESEČNI BILTEN O PROCESU PREGOVORA SRBIJE SA EU

IMPRESUM

Izdavač: Beogradska otvorena škola (BOŠ)
Bulevar oslobođenja 177, 11000 Beograd, Srbija
www.bos.rs

Urednici: Jelena Jorgačević, Branislav Cvetković, Miljana Jovanović

Autori: Jovica Pavlović, Milan Hiber, Andrijana Lazarević, Veljko Jovanović, Jelena Pejić Nikić, Bojana Džulović

Lektura i korektura: Marijana Milošević

Dizajn i prelom: Damir Matić

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji“ koji Beogradska otvorena škola realizuje uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje Beogradske otvorene škole i donatora.

Konferencija Dajmo impuls integraciji

Na konferenciji **Dajmo impuls integraciji** koja će se održati **14. juna 2023.** godine u Botaničkoj bašti, Takovska 43, s početkom u **18 sati** saznajte kako je **Beogradska otvorena škola** u prethodnih sedam godina, zajedno s partnerima, davala impuls integracijskom procesu Srbije u okviru programa „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji”.

Proces evropske integracije Srbije tiče se svih građanki i građana, a značajnu ulogu u približavanju i objašnjenju procesa imaju osnaženo civilno društvo i mediji koji zajednički daju impuls integraciji i utiču na pokretanje ključnih demokratskih procesa.

Predstavnici i predstavnice civilnog sektora i medija govoriće o načinu na koji su u okviru programa „**Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji**“ davali impuls integraciji, stvarajući niz promena kojima su unapređivali kvalitet života građanki i građana.

Prijavi se i daj impuls integraciji!

Švedska i Severnoatlantski savez **ČEKAJUĆI TURSKO „DA”**

Idealna prilika za donošenje odluke o ratifikovanju švedskog pristupanja NATO-u jeste predstojeći Samit u Vilniju, zakazan za jul 2023. godine, pa se očekuje da će – u slučaju Erdoganovog ostanka na vlasti, odnosno dolaska na vlast Kemala Kiličdaroglu – Kraljevina Švedska upravo tada postati najnovija članica NATO-a. Osim ukoliko, kojim slučajem, mađarski predsednik Viktor Orban ne doneše smelu odluku da odmeni Erdoganu u ulozi glavnog ucenjivača.

Građani Republike Turske 28. maja glasaju u drugom krugu predsedničkih izbora. Iako su protivkandidati – Redžep Tajip Erdogan i Kemal Kiličdaroglu – ostvarili sličan rezultat u prvom krugu, aktuelni predsednik važi za blagog favorita. Na to ukazuju kako najnovije predizborne ankete tako i činjenica da je 14. maja dobio poverenje nešto većeg broja turskih glasača. Ipak, Kiličdarogluov tabor se nuda da je Turska konačno sprema za konkretnе političke promene, koje bi se – u slučaju njegove pobede – prvenstveno ogledale u odustajanju od hibridno-autokratskog načina vladavine, koji je Erdogan počeo silovito da primenjuje nakon neuspelog vojnog puča 2016. godine. No pored unutrašnjih promena, opoziciono nastrojena turska javnost nuda se i pojedinim izmenama na spoljno-političkom planu. Jedna od tih izmena mogla bi se odnositi i na potencijalno odustajanje od stava aktuelnog rukovodstva u Ankari po pitanju pristupanja Kraljevine Švedske NATO-u. Stoga se predsednički izbori u Turskoj ponovo prate kako na Severu Evrope, tako i u drugim zemljama članicama NATO-a.

Tačke spoticanja

Naime, kao što je poznato, nakon ruske invazije na Ukrajinu u februaru 2022. godine, dotad vojno neutralne Švedska i Finska odlučile su da konkurišu za prijem u Severnoatlantski savez kako bi osiguralne sopstvene bezbednost. Očekivalo se da će najveću prepreku tim namerama predstavljati sama Rusija, ali se ispostavilo da je zvanična Moskva – usled sporog napredovanja i velike opterećenosti aktivnostima na frontu u Ukrajini – ostala bez neophodnih resursa i konkretnih mehanizama kojima bi mogla uticati na promenu pomenute odluke nordijskih zemalja. Ipak, iako je većina članica NATO-a brzo ratificovala zahteve za prijem dve države, Turska je, uz Mađarsku, ostala uzdržana, što je onemogućilo njihovo brzo pristupanje. Turski predsednik Redžep Tajip Erdogan optužio je obe zemlje,

a posebno Švedsku, da pružaju sigurno utočište članovima Radničke partije Kurdistana i Stranke demokratske unije, koje deluju u Turskoj i Siriji, a koje Ankara smatra terorističkim organizacijama. Erdogan je ujedno pozvao Švedsku i Finsku da ukinu embargo na izvoz oružja Turskoj, koji je uveden 2019. godine, nakon početka aktivnosti turske vojske na severu Sirije. Ubrzo je postalo jasno da Ankara koristi novonastalu geopolitičku situaciju kako bi rešila ključna bilateralna pitanja s državama kandidatima, dok Erdogan istovremeno teži da sebe predstavi kao lidera svetskog ranga koji je u stanju da direktno utiče na ključna geopolitička pitanja.

Mada su obe zemlje u međuvremenu ukinule embargo na izvoz oružja, što je Finskoj znatno pomoglo da se pridruži NATO-u početkom aprila ove godine, Ankara nije bila zadovoljna time što je Vrhovni sud Kraljevine Švedske odbacio njen zahtev za izručenje pojedinih lica osumnjičenih za terorističko delovanje, usled bojazni da bi se na taj način rizikovalo njihovo podvrgavanje nepravednom/političkom sudskom procesu.

Kako bi se opisani problem prevazišao, tri zemlje potpisale su trilateralni Sporazum na marginama samita NATO-a koji je održan u Madridu krajem juna 2022. godine, pri čemu su se Finska i Švedska tom prilikom obavezale da će u najkraćem mogućem roku odgovoriti na turske zahteve. Mada su obe zemlje u međuvremenu ukinule embargo na izvoz oružja, što je Finskoj znatno pomoglo da se pridruži NATO-u početkom aprila ove godine, Ankara nije bila zadovoljna time što je Vrhovni sud Kraljevine Švedske odbacio njen zahtev za izručenje pojedinih lica osumnjičenih za terorističko delovanje, usled bojazni da bi se na taj način rizikovalo njihovo podvrgavanje nepravednom/

Izvor: freepik

političkom sudskom procesu. Situaciju je dodatno zakomplikovalo demonstrativno paljenje Kurana ispred Ambasade Republike Turske u Stokholmu, kao i kasnije vešanje lutke sa Erdoganovim likom, što vlasti u Švedskoj jesu izričito osudile, ali ne i kaznile, budući da se – prema ustaljenom tumačenju tamošnjih zakona – takav vid javnog delovanja smatra demokratskim izražavanjem političkog mišljenja, koje je zaštićeno građanskim pravom na slobodu govora.

Švedska u NATO-u, pre ili kasnije

Ipak, uprkos trenutno donekle napetim odnosima između zvaničnog Stokholma i Ankare, očekivano je da će se Švedska pri-družiti NATO-u do kraja 2023. godine, bez obzira koji od dva kandidata pobedi 28. maja. Ukoliko to bude Erdogan, manjak unutrašnjeg političkog pritiska usled ostanka na vlasti omogućice mu da privremeno odustane od populističkog prikupljanja poena na temu švedske kandidature, što će mu olakšati donošenje odluka koje su više u državnom nego u njegovom ličnom interesu. Jedna od takvih odluka svakako jeste prijem Kraljevine Švedske u NATO, čije je dalje širenje Turska tradicionalno uvek zagovarala, upravo kako bi – kao jugoistočno najisturenija zemљa članica – mogla da računa na što veći broj vojnih saveznika. Idealna prilika za donošenje takve odluke jeste predstojeći NATO samit u Vilniusu, koji je zakazan za jul ove godine, pa se očekuje da će – u slučaju Erdoganovog

ostanka na vlasti – Kraljevina Švedska upravo tada postati najnovija članica NATO. Osim ukoliko, kojim slučajem, mađarski predsednik Viktor Orban ne donese smelu odluku da odmeni Erdogana u ulozi glavnog ucenjivača.

Iako bi nešto brži prijem svakako pozdravio zvanični Stokholm, svima u Švedskoj je jasno da je – gledano iz uske perspektive geopolitičkog interesa da Švedska bude primljena u NATO što pre – mnogo važnije da se izbori u Turskoj okončaju, nego što je važno ko će iz njih izaći kao pobednik.

No, ukoliko se za vlast ipak izbori opozicioni kandidat Kemal Kiličdaroglu, očekivano je da će ratifikovanje zahteva za pristupanje Kraljevine Švedske NATO-u biti jedna od prvih spoljno-političkih odluka novog predsednika, upravo kako bi pokazao jasan otklon od dotadašnje politike svog prethodnika. Iako bi nešto brži prijem svakako pozdravio zvanični Stokholm, svima u Švedskoj je jasno da je – gledano iz uske perspektive geopolitičkog interesa da Švedska bude primljena u NATO što pre – mnogo važnije da se izbori u Turskoj okončaju, nego što je važno ko će iz njih izaći kao pobednik.

*Dr Jovica Pavlović,
Naučni saradnik Instituta za evropske studije*

Sličnosti Ujedinjenog Kraljevstva i Srbije

KAKO SE NAPADA PRAVO NA PROTEST

Nalik situaciji u Britaniji, i kod nas možemo da primetimo pokušaje proširenja ovlašćenja policije predlaganjem zakona koji ugrožavaju građanska prava i slobode, kao i konstantno uokviravanje demonstranata kao nasilne, male i nevažne rulje.

Mirni protesti su kroz istoriju umeli da igraju ključnu ulogu u važnim promenama. Verovatno da su najpoznatiji primeri pokret Mahatme Gandija i borbe za nezavisnost Indije, povorke sifražetkinja, borbe Martina Lutera Kinga protiv rasne segregacije u Sjedinjenim Američkim Državama itd. Mada su ovakvi pokreti obično bili potpomognuti alternativnim strujama koje su bile spremnije na nasilan otpor, simbol i značaj nenasilnog otpora ostao je važan i dan-danas. Možda su upravo taj simbolički značaj koji nose i njihova pokretačka moć uzrok toga što vlade širom sveta pokušavaju da ograniče pravo na protest i uz to predstavljaju demonstrante kao nasilne, ekstremističke manjine. Ovo je bio slučaj u Ujedinjenom Kraljevstvu poslednjih godina. Kao i u Srbiji. Dva primera koji pomažu da se ova pojava bolje osvetli.

Učutkavanje na britanski način

Mada praktično uvek označena kao slobodna (*Freedom House*), liberalna demokratija (V-Dem) ili puna demokratija (EIU *Democracy index*), Ujedinjeno Kraljevstvo je pod vodstvom Konzervativne partije u više navrata pokazivalo težnju ka ograničavanju određenih sloboda i prava.

Naime, Parlament Ujedinjenog Kraljevstva je 26. aprila doneo Akt o javnom redu. On značajno povećava ovlašćenja kojima policija raspolaže pri postupanju s demonstrantima, do mere koje tamošnji Amnesti internešenel naziva drakonskim, navodeći da „ograničavaju osnovna prava ljudi na miran protest“. Praktično preslikavajući praksu država koje se teško mogu smatrati liberalnim demokratijama, Akt daje relativno neodređena i nespecifična prava i nadležnosti policiji i Vladu u cilju suzbijanja bilo kakvih protesta. Inače, zbog specifičnosti devalviranih sistema Ujedinjenog Kraljevstva ovi zakoni važe samo u Engleskoj i Velsu.

Oslanjujući se na analizu organizacije Amnesti internešenel mogu se identifikovati najautoritarniji aspekti novog zakona:

- olakšava vlastima da protest označe kao događaje koji remete javni red (što omogućava intervenciju policije);
- širi oblasti u kojima policija može sprečiti organizovanje protesta;
- čini takтику „zaključavanja“ krivičnim delom, što je praksa po kojoj se demonstranti fizički vezuju i zaključavaju za objekte ili jedni za druge kako ih policija ne bi mogla pomeriti;
- blokiranje puteva označava krivičnim delom;
- omogućava policiji da zaustavi i pretresa ljudе u okolini protesta bez ikakve osnove.
- uvodi „naređenja“ kojima se određenim pojedincima može zabraniti da učestvuju u protestu.

Tokom relativno dugog procesa donošenja Zakona, predlog je kritikovalo civilno društvo, akademska zajednica, Zajednički komitet za ljudska prava Parlamenta i mnoštvo uticajnih političara, uključujući i dva prethodna državna sekretara za unutrašnje poslove.

U odbrani novog zakona, državna sekretarka za unutrašnje poslove UK Suela Braverman je izjavila da se „sebičnoj manjini tzv. eko-ratnika“ ne sme dozvoliti da remeti živote javnosti i troše milione iz državnog budžeta. Slično, predstavnici vlasti su demonstrante protiv monarhije označili kao puku „remetilačku manjinu“.

Akt je donet nakon talasa ekoloških protesta, uključujući pokrete i organizacije kao što su *Extinction Rebellion* (Pobuna protiv izumiranja), *Just Stop Oil* (Samo stop nafti), *Insulate Britain* (Izoluj Britaniju).

Još jedan talas protesta nastupio je povodom krunisanja Kralja Čarlsa III. Demonstranti su bili antimonalistički nastrojeni građani koji se zalažu za republikansko uređenje, ali i oni

Izvor: [pixabay](#)

umereniji koji se bune zbog ogromne količine novca potrošene za krunisanje. Praćen je možda i ekstremnijim odgovorom Vlade.

U odbrani novog zakona, državna sekretarka za unutrašnje poslove Suela Braverman je izjavila da se „sebičnoj manjini tzv. eko-ratnika“ ne sme dozvoliti da remeti živote javnosti i troše milione iz državnog budžeta. Slično, predstavnici vlasti su demonstrante protiv monarhije označili kao „remetilačku manjinu“. Ministar bezbednosti je rekao da antimonarhisti imaju slobodu da protestuju, ali „nemaju slobodu da ometaju druge“. Naravno, možemo postaviti pitanje: kakvi su to protesti koji nikoga ne ometaju? Slično etiketiranje demonstranata se često može videti i u manje liberalnim i demokratskim državama, poput Srbije.

Pokušaj ograničavanja prava u Srbiji

Nalik situaciji u Britaniji, u Republici Srbiji možemo primetiti pokušaje proširenja ovlašćenja policije predlaganjem zakona koji ugrožavaju građanska prava i slobode, kao i konstantno uočiravanje demonstranata kao nasilne, male i nevažne rulje. U poređenju sa UK, međunarodni indeksi demokratije negativnije ocenjuju stanje u Srbiji; ona je delimično slobodna (Freedom House), izborna autokratija (V-Dem), odnosno manjkava demokratija (EIU). Ipak, iako se stepen (ne)demokratičnosti u UK i

Srbiji razlikuje, određene paralele u odnosu na odgovore na protest su očigledne.

Krajem 2022. godine, ovdašnje Ministarstvo unutrašnjih poslova predložilo je dalekosežne izmene u oblasti nacionalne bezbednosti i unutrašnjih poslova. Dok je Nacrt zakona bio problematičan na mnogo načina, jedan od glavnih problema vezanih za pravo protesta predstavlja član koji omogućava Vladi da ograniči ili zabrani kretanje demonstranata u slučaju da oceni da „nije moguće obezrediti javni red i mir“.

Skupove „Srbija protiv nasilja“ Vučić je označio kao pokušaje stranih službi da ga smene sa vlasti, čime je označio demonstrante kao petu kolonu, te vidimo da je pristup ostao praktično nepromjenjen i nakon povlačenja Nacrta zakona. Vlasti u Srbiji još uvek ne gledaju na proteste kao legitiman vid građanskog otpora, već samo kao prepreku kojoj je potrebno umanjiti kredibilitet i saseći je u koren.

S obzirom na čestu zloupotrebu nejasnih i nespecifičnih kriterijuma od strane vlasti, opravдан je bio strah od mogućnosti korišćenja ovih odredbi radi sprečavanja politički nepoželjnih protesta. Jednako opravdan bio je strah od zloupotrebe

delova zakona koji omogućavaju korišćenje biometrijskog nadzora radi utvrđivanja identiteta ljudi. Problematična je i odredba člana 59, po kojoj je apsolutno nejasno da li građani imaju pravo da snime službeno lice koje krši njihova prava i da li smeju takav snimak da objave u javnosti.

Dok je Nacrt zakona povučen nakon velikog protivljenja nevladinih sektora i civilnog društva, uvek postoji mogućnost vraćanja sličnog nacrta zakona na dnevni red nakon sledećeg izbornog ciklusa.

Sličan odgovor, sličan i kontekst

Važno je napomenuti da je i kontekst u kome se dešavaju ovakvi predlozi donekle sličan britanskom. I u Srbiji su održani veoma značajni ekološki protesti koji su ujedno predstavljali i izraz generalnog nezadovoljstva prema vlastima (Rio Tinto protesti 2021–2022). U Srbiji, međutim, postoji i veoma sveže iskustvo specifično antivladinih protesta (2020). U oba slučaja (mada naročito u drugom), građani su imali priliku da vide značajna prekoračenja ovlašćenja i ekstremne reakcije policije, najčešće bez ikakvih naznaka da će snositi odgovornost za takvo ponašanje.

Ekološki protesti protiv Rio Tinta, kao i povlačenje Nacrta zakona o unutrašnjim poslovima, predstavljaju veoma retke primere povinovanja vlasti zahtevima građana. Možemo se nadati da će ovakva iskustva, kao i ona Petog oktobra, ohrabriti narod da istraje u borbi za odgovornost izabranih vlasti.

Još jedna paralela između britanskog i srpskog primera jeste predstavljanje demonstranata kao beznačajne, sebične manjine koja samo kvare živote dobrih, normalnih građana. Nalik Sueli Braverman, i predsednik Vučić i Vlada su se slično odnosili prema protestima. Nakon povlačenja Nacrta, Vučić je izjavio da su primedbe dolazile od političara „van parlamenta”, uz implikacije o njihovo maloj podršci u narodu, a Aleksandar Vulin da će oni koji su kritikovali zakon morati da traže „neki drugi razlog za krv na ulicama”, predstavljajući demonstrante kao nasilnike. Tokom protesta protiv Rio Tinta, tvrdio je da demonstranti „krše Ustav i slobodu kretanja”, ali je nagovestio da je to „mali broj ljudi” (baš kao u Britaniji). Najnovije proteste (maj 2023), Vučić je označio kao pokušaje stranih službi da ga smene s vlasti, čime je označio demonstrante kao petu kolonu, te vidimo da je pristup ostao praktično nepromenjen i nakon

povlačenja Nacrta zakona. Vlasti u Srbiji još uvek ne gledaju na proteste kao legitiman vid građanskog otpora, već samo kao prepreku kojoj je potrebno umanjiti kredibilitet i saseći je u korenu.

Značaj istrajnosti u otporu

Interesantno je primetiti sličnosti između izborno autoritativne Srbije i postbregzitovske Britanije, kako u pokušajima zakonskog suzbijanja prava na protest, tako i u retorici predstavnika vlasti i načinu uokviravanja protesta i demonstranata. Dok smo se u ovom tekstu fokusirali na ova dva primera, trend je prisutan i u Poljskoj, Francuskoj, Švedskoj itd. Ni članstvo u Evropskoj uniji nije garant ovih prava.

Građanska neposlušnost je način da se državi i Vladi ukaže kada je prekoračila ovlašćenja i da se podseti da ona crpi legitimitet od građana. Zato često vidimo da država pokušava na razne načine da ograniči to osnovno pravo, bila da je ona okarakterisana kao liberalna demokratija ili kao kompetativno autoritarna država. S druge strane, ovakvi postupci možda i nagoveštavaju da su masovni protesti nešto čega se vlade koje teže proširenju vlasti nauštrb slobode građana uvek moraju plašiti. To je naročito značajno u kontekstu trenutnih masovnih protesta protiv nasilja u Beogradu (maj 2023), koji predstavljaju suprotstavljanje neodgovornom ponašanju vlasti.

Gledano iz istorijske perspektive, Srbija zaista ima iskustvo uspešnih masovnih građanskih protesta. To se posebno pokazalo 2000. godine, kada je smenjen tadašnji predsednik SRJ Slobodan Milošević. Takva iskustva definitivno oblikuju stavove sadašnjih vlasti prema svim potencijalnim vidovima otpora građana, s obzirom na to da uvek postoji mogućnost da taj otpor preraste u nešto radikalnije. Između ostalog, ekološki protesti protiv Rio Tinta, kao i povlačenje Nacrta zakona o unutrašnjim poslovima, predstavljaju veoma retke primere povinovanja vlasti zahtevima građana. Možemo se nadati da će ovakva iskustva, kao i ona Petog oktobra, ohrabriti narod da istraje u borbi za odgovornost izabranih vlasti.

Milan Hiber,
Student Fakulteta političkih nauka

Sofijski bezbednosni forum 2023

OBNAVLJANJE JEDINSTVA I DRUGI IZAZOVI

Za EU je od ključnog značaja da revidira svoje interne procese i politike kako bi delovala solidarnije, kako među državama članicama tako i prema trećim zemljama, prepoznajući promenljivo strateško okruženje i potrebu da se evropska bezbednost održi kao deo globalne bezbednosti. Neuspeh u tome može dovesti do dalje erozije postojećeg globalnog poretka zasnovanog na međunarodnom pravu i liberalnoj demokratiji.

Za EU je od ključnog značaja da revidira svoje interne procese i politike kako bi delovala solidarnije, kako među državama članicama tako i prema trećim zemljama, prepoznajući promenljivo strateško okruženje i potrebu da se evropska bezbednost održi kao deo globalne bezbednosti. Neuspeh u tome može dovesti do dalje erozije postojećeg globalnog poretka, zasnovanog na međunarodnom pravu i liberalnoj demokratiji.

Fragmentacija globalne bezbednosne arhitekture i načini su-protstavljanja ruskim hibridnim aktivnostima – bila su glavna pitanja bezbednosnog foruma, održanog u Sofiji 27. aprila. U kontekstu fragmentacije globalne bezbednosne arhitekture, koja je dovila do povećane nepredvidljivosti i nestabilnosti u

međunarodnim odnosima, države se suočavaju s novim i složenim bezbednosnim izazovima, koji zahtevaju koordinisane i multilateralne odgovore. U tom kontekstu, učesnici Forum-a naštojali su da pruže odgovor na pitanje – da li je moguć povratak na pređašnje stanje i pod kojim uslovima ili idemo ka većoj nestabilnosti i izgradnji novih normi u međunarodnim odnosima? Globalna i regionalna bezbednost, koordinisani pristup NATO-a i EU bezbednosnim izazovima, implikacije rata u Ukrajini na bezbednost u regionu Crnog mora i Zapadnog Balkana i su-protstavljanje ruskim hibridnim aktivnostima koje ugrožavaju stabilnost demokratskih institucija i podravju legitimitet demokratskih vlada, bile su teme o kojima se diskutovalo.

Izvor: Sofia forum.bg

Nova grupisanja i međupovezanosti

Kako je zaključeno, jedna od najznačajnijih posledica rata u Ukrajini je činjenica da su se SAD ponovo uspostavile kao garant evropske bezbednosti, te da nema evropske bezbednosti bez angažovanja tri ključna aktera – SAD, NATO i EU. Uz to, ratom podstaknuta Finska postaje 31. članica NATO-a, čime je završena istorijska promena bezbednosne politike izazvana invazijom Rusije na Ukrajinu. Iako je Švedska kada i Finska podnela zahtev za pridruživanje NATO-u, još uvek nije dobila zeleno svetlo, jer Turska i Mađarska do danas nisu ratifikovale njenu aplikaciju.

Evropska bezbednost, koja je nekada bila u rukama Evrope, sada je neraskidivo povezana s delovanjem drugih aktera na njenom tlu, poput Kine. Ova promena u odnosu snaga ima značajne implikacije na međunarodni bezbednosni pejzaž i ovaj sukob čini ne samo regionalnim već i međunarodnim.

Kada je u pitanju koordinisano delovanje NATO i EU, ostaju nedoumice kako će se osigurati bezbednost Ukrajine nakon okončanja rata, da li će to ići preko NATO-a, odnosno SAD, koje bi istupile kao ključni akter spremni da garantuje bezbednost Ukrajini. To bi dalje značilo da SAD kao država suštinski vidi svoj nacionalni bezbednosni interes do srca Evroazije, što nije njihova tradicionalna strateška pozicija. S druge strane, ukoliko SAD ne budu spremne da garantuju bezbednost Ukrajini, veoma je teško zamisliti da bi u takvim okolnostima EU ponudila članstvo Ukrajini. Zbog toga, osiguravanje bezbednosti i sigurnosti Ukrajini ostaje jedno od strateški najbitnijih pitanja koje će imati svoje implikacije ne samo na proširenje EU već i na budućnost evropske bezbednosti.

Bitna posledica rata u Ukrajini je i sve veća međupovezanost evropske i indo-pacičke bezbednosti. Novo grupisanje zemalja i uključivanje novih aktera u pitanje evropske bezbednosti, poput Australije, Japana, Južne Koreje i Indije, naglašava promenljivu prirodu globalne bezbednosti. Evropska bezbednost, koja je nekada bila u rukama Evrope, sada je neraskidivo povezana s delovanjem drugih aktera na njenom tlu, poput Kine. Ova promena u odnosu snaga ima značajne posledice na međunarodni bezbednosni pejzaž i ovaj sukob čini ne samo regionalnim već i međunarodnim.

Trenutni kontekst promene globalne dinamike moći doveo je i do toga da se zemlje širom sveta repozicioniraju u odnosu na glavne igrače poput: Kine, Saudijske Arabije, Irana, Rusije, Turske, Brazila i Indije. Repozicioniranje je značajno jer ukazuje na veći zaokret od globalnog poretku koji je postojao

decenijama, a koji je bio zasnovan na principima međunarodnog prava i liberalne demokratije. Kako ove zemlje nastoje da ostvare sopstveni uticaj i interes na svetskoj sceni, postoji rizik da se postojeći globalni poredak trajno destabilizuje. Za aktere na međunarodnoj sceni važno je da primete ove promene i razmotre kako bi one mogle uticati na budućnost međunarodnih odnosa i održavanje globalnog mira i stabilnosti.

Nove pozicije i savezi

Međutim, kako je navedeno, sukob takođe služi kao referentna tačka za nova repozicioniranja. U martu su SAD, Australija i Velika Britanija potpisale strateško partnerstvo, što predstavlja prvi indo-pacičko-evropski savez u 21. veku. Ovo partnerstvo već pokazuje formiranje nove globalne arhitekture, sa implikacijama na promenu odnosa snaga i budućnost međunarodne bezbednosti.

Još jedno pitanje na koje je ukazano na Forumu, a koje se javilo nakon izbijanja rata u Ukrajini, jeste: da li smo svedoci kraja zlatne ere multilateralizma, jer su mnoge institucije nastale posle Drugog svetskog rata u krizi zbog blokada u radu? Slično tome, institucije stvorene nakon Hladnog rata, kao što je OEBS, bore se da odgovore na nove bezbednosne izazove. Uprkos tome, za EU i NATO ovo može biti zlatni trenutak da pojačaju i učvrste svoje kapacitete i bave se budućnošću bezbednosti Ukrajine kroz različite mehanizme. Proširenje može biti jedan od njih.

Kriza je takođe naglasila potrebu za većom saradnjom i solidarnošću među evropskim narodima, kako bi se efikasno suprotstavili izazovima koje postavljaju Rusija i drugi akteri. U tom kontekstu, za EU je od ključnog značaja da revidira svoje interne procese i politike kako bi delovala solidarnije.

Rat u Ukrajini je imao značajne konsekvence na bezbednost i u Crnomorskom regionu i na Zapadnom Balkanu. Sukob je pokrenuo pitanja o sposobnosti EU i NATO-a da rade zajedno na obezbeđivanju mira i prosperiteta na kontinentu i u pomentim regionima. Crnomorski region je tampon zona za Rusiju od pretnji s Bliskog istoka i NATO-a. Kao takav, to je potencijalni region sukoba, zajedno s Baltičkim regionom. Rat u Ukrajini je takođe doveo u pitanje bezbednost Zapadnog Balkana. Politika Moskve je da dekonstruiše postojeći unipolarni poredak u regionu i promoviše multipolarni poredak s Rusijom kao jednim od nekoliko aktera. Kako su eksperti sugerisali, veća regionalna koordinacija sa Kinom i Turskom može pomoći Rusiji u promovisanju ove multipolarnosti. U datim okolnostima, od suštinskog je značaja da EU i NATO rade s regionalnim

partnerima na promovisanju mira i stabilnosti i sprečavanju bilo kakvih potencijalnih pretnji za bezbednost u regionu Crnog mora i Zapadnog Balkana.

Sukob u Ukrajini doveo je do promene u strateškom okruženju u Evropi. Rusija aktivno osporava sposobnost evropskih nacija da rade zajedno u pravcu mira i prosperiteta na kontinentu. Ovo je poremetilo postojeću ravnotežu snaga i primoralo nacije da preispitaju svoje strateške saveze i pozicije. Kriza je takođe naglasila potrebu veće saradnje i solidarnosti među evropskim narodima, kako bi se efikasno suprotstavili izazovima koje

postavljaju Rusija i drugi akteri. U tom kontekstu, za EU je od ključnog značaja da revidira svoje interne procese i politike kako bi delovala solidarnije, kako među državama članicama tako i prema trećim zemljama, prepoznajući promenljivo strateško okruženje i potrebu da se evropska bezbednost održi kao deo globalne bezbednosti. Neuspeh u tome može dovesti do dalje erozije postojećeg globalnog poretka zasnovanog na međunarodnom pravu i liberalnoj demokratiji.

*Andrijana Lazarević,
RESECO*

Četiri scenarija, Mađarska i EU **SVE DUBLJI JAZ**

Kakva je mogućnost da Mađarska bude isključena iz Evropske unije? Pošto ne postoji pravni okvir koji to podrazumeva, moguć je isključivo njen samovoljni izlazak iz Evropske unije, kao što je to učinilo Ujedinjeno Kraljevstvo 2020. godine, aktiviranjem člana 50. Ono što je drugaćije u slučaju Mađarske je što je Orban, iako skeptičan prema sadašnjim evropskim tehnokratama, uveren da je reforma moguća unutar same EU.

Nakon pristupanja Mađarske Evropskoj uniji 2004. godine, odnosi Budimpešte i EU bili su uglavnom добри. Uslovima za pristupanje zahtevalo se da zemlje kandidati budu čvrste liberalne demokratije koje podržavaju standarde i ideale Unije. Mađarska je tada prolazila kroz period tranzicije i razvoja i ulagala je velike napore kako bi uskladila svoje zakone s normativno-pravnim okvirom EU. Prekretnica u odnosima dogodila se 2010. godine, kada je nacionalistička i populistička partija Fides pobedila na parlamentarnim izborima. Zanimljivo je da partija Viktora Orbana nije pratila uobičajenu političku putanju kao što su to činile ostale evropske desne partije, koje su prvo promovisale evropske proglobalskičke vrednosti, a kasnije razvijale evroskeptične stavove.

Mađarska kao remetilački faktor

U svom pobedničkom govoru nakon predsedničkih izbora u julu 2015., Orban je nagovestio zaokret u mađarskoj politici predlažući uspostavljanje „neliberalne demokratije“ unutar EU. Obećanje je bilo ispunjeno već u decembru te godine, s obzirom na nehumano tretiranje migranata na granici Srbije i Mađarske, što je uzrokovalo prvo značajnije pogoršanje odnosa između EU i Mađarske. Evropski sud za ljudska prava je osudio Mađarsku zato što su migranti živeli u zatvorskim uslovima i nisu imali prava na azil. Dodatno, Mađarska 2018. godine donosi novi zakon koji kriminalizuje sve one koji su pomagali migrantima prilikom dobijanja azila ili dozvola za prebivalište, što Evropski sud za ljudska prava ponovo osuđuje. Time se sukobljavanje između Evropske unije i Mađarske ne završava.

Samo u 2022. godini Mađarska je izvedena pred Evropski sud pravde barem tri puta. Prvo, mađarski parlament usvojio je zakon kojim se zabranjuje sadržaj koji promoviše ili prikazuje rođene identitete koji ne odgovaraju polu dodeljenom pri rođenju,

promenu pola ili homoseksualnost u školskim obrazovnim materijalima ili u TV emisijama za mlađe od 18 godina, pošto je vladajuća stranka Viktora Orbana intenzivirala kampanju protiv LGBT+ prava. Orban je uporno negirao optužbe za diskriminaciju, tvrdeći da zakon daje roditeljima kontrolu nad vrstom seksualnog obrazovanja koje njihova deca dobijaju u školi.

Prema izjavama evropskih zvaničnika 17. maja ove godine zamrznuti fondovi u ukupnom iznosu od 22 milijarde evra i dalje se zadržavaju zbog nerešenih pitanja, poput tretmana prema tražiocima azila, urušavanja stanja demokratije, pomenutog anti-LGBT+ zakona iz 2022. godine, kao i upitne akademske nezavisnosti mađarskih univerziteta.

Uz pomenuti anti-LGBT+ zakon, jedina preostala opoziciona Radio stanica „Klubradio“ nije uspela da obnovi dozvolu za emitovanje jer NMHH (državni regulator za medije), kojim upravljaju pristalice vladajuće partije, navodi da je stanica više puta prekršila zakon. Treći put je Evropska komisija pokrenula sudski postupak protiv Mađarske u julu prošle godine, a razlog je diskriminaciona politika određivanja cena benzina za vozila sa stranim registarskim tablicama. Time Mađarska krši načela jedinstvenog evropskog tržišta, uprkos tome što je više od mesec dana dobijala upozorenja od Evropske komisije. Ovakva diskriminaciona praksa prekršila je slobodnu konkurenčiju i time posebno pogodila strane avio-prevoznike poput Rajanera (*Ryanair*) i Izidžeta (*EasyJet*).

Okret prema Istoku

Posebna tačka razdora između EU i Mađarske je rusko-ukrajinski konflikt. Iako je Mađarska osudila rusku invaziju na

Izvor: pixabay

Ukrajinu, uoči parlamentarnih izbora 2022. Orban je izbegavao direktnu kritiku ruskog predsednika Vladimira Putina i izrazio je protivljenje potencijalnim blokadama ruskih energetika, od kojih Mađarska i dan-danas zavisi. Ova saradnja je dodatno osnažena u aprilu ove godine, kada je Budimpešta potpisala nove energetske sporazume s Moskvom. Uz to, Orban je često kritikovao sankcije EU prema Rusiji i odbijao je da pruži bilo kakvu vojnu opremu susednoj Ukrajini. Takođe, 17. maja objavljeno je da ukoliko Kijev ne ukloni mađarsku OTP banku sa svoje liste „međunarodnih sponzora rata”, Mađarska će staviti veto na sledeću rundu vojnog finansiranja EU za Ukrajinu i svaki novi paket sankcija Rusiji. Bitno je napomenuti da ovakav slučaj blokade pomoći nije upotrebljen samo jedanput. Mnogi smatraju da Budimpešta koristi strategiju opstrukcije pomoći Ukrajini kako bi izvršila pritisak na EU i time oslobođila sredstva za oporavak od pandemije koja je EU već zamrzla koristeći mehanizam vladavine prava o kojem će kasnije biti reči.

I šta ćemo sad?

Uoči postojeće političke krize, pojavilo se pitanje budućih mogućih scenarija, odnosno daljeg postupanja Evropske unije prema mađarskim vlastima.

Najblaža mera koju bi EU mogla upotrebiti jesu novčane kazne. Te mere su već primenjivane, što je bio slučaj kada je Evropski sud za ljudska prava u februaru ove godine osudio Mađarsku na kaznu od skoro 40.000 evra zbog smrti 22-godišnje sirijske izbeglice, koju su uzrokovali mađarski graničari 2016. godine. Međutim, čini se da to jednostavno nije dovoljno.

Drugi pristup koji je EU već upotrebila jeste mehanizam vladavine prava. EU je 2014. godine kreirala ovaj mehanizam kao instrument zamrzavanja sredstava državama članicama koje krše principe vladavine prava, efektivne podele vlasti, medijskih sloboda ili bilo koje druge oblasti u vezi s direktnim načelima Evropske unije. Ovaj mehanizam je takođe upotrebljen 2022. godine, kada je EU zamrzla milijarde evra u fondovima namenjenim Mađarskoj.

Prema izjavama evropskih zvaničnika 17. maja ove godine zamrznuti fondovi u ukupnom iznosu od 22 milijarde evra i dalje se zadržavaju zbog nerešenih pitanja, poput tretmana prema tražiocima azila, urušavanja stanja demokratije, pomenutog anti-LGBT+ zakona iz 2022. godine, kao i upitne akademske nezavisnosti mađarskih univerziteta.

Treća opcija podrazumeva najstrožu moguću sankciju prema državi članici. Evropski savet, prema članu 7. Ugovora o

Evropskoj uniji, može glasati da suspenduje sva prava članstva, kao što su glasanje i predstavništvo unutar organizacije. Ovaj član zahteva jednoglasnost svih država članica (isključujući dotičnu državu). S obzirom na istorijski bliske veze Mađarske i Poljske, malo je verovatno da će do toga doći. Ali u slučaju da se mehanizam vladavine prava pokaže kao nedovoljan, ipak postoji mogućnost da će njihova članska prava biti ukinuta. U slučaju da potom Mađarska napusti Uniju, to bi, između ostalog, uzrokovalo unutrašnju nestabilnost.

Evropski savet, prema članu 7. Ugovora o Evropskoj uniji, može glasati da suspenduje sva prava članstva, kao što su glasanje i predstavništvo unutar organizacije. Ovaj član zahteva jednoglasnost svih država članica (isključujući dotičnu državu). S obzirom na istorijski bliske veze Mađarske i Poljske, malo je verovatno da će do toga doći.

Četvrti scenario, odnosno potencijalno napuštanje Evropske unije predstavlja takozvani HUNEXIT. Odnosi zemalja članica i Budimpešte su toliko degradirali, da je još u 2021. godini holandski premijer Mark Rutte izjavio da Mađarska „više nema šta da traži u Evropskoj uniji”.

Kakva je mogućnost da Mađarska bude isključena iz Evropske unije? Pošto ne postoji pravni okvir koji to podrazumeva, moguć je isključivo njen samovoljni izlazak iz Evropske unije kao što je to učinilo Ujedinjeno Kraljevstvo 2020. godine, aktiviranjem člana 50. Ono što je drugačije u slučaju Mađarske je što je Orban, iako skeptičan prema sadašnjim evropskim tehnokratama, uveren da je reforma moguća unutar same EU.

Cilj – orbanizacija Evropske unije

Ističući tradicionalna verovanja o porodici, nacionalnom suverenitetu i nacionalnoj mađarskoj kulturi, premijer Orban osporava ideju „sve bliže Unije”. Slično politici bivšeg američkog predsednika Donalda Trampa, delovao je po principu „Mađarska pre svega”. Takođe, 4. maja ove godine Budimpešta je bila domaćin desničarske konferencije CPAC (*Conservative Political Action Conference*), na kojoj je Orban izjavio da su striktna imigraciona i kulturna politika Mađarske učinile ovu zemlju „poznatom u celom svetu”. Dodatno, prisutnima na Konferenciji je davao uputstva kako da sprovedu sličnu desno orijentisalu agendu kod kuće.

Orbanov plan za EU nije da je drži podalje od mađarskih unutrašnjih poslova, već da je podvrgne svojoj ideološkoj viziji. Dakle, njegov politički cilj nije izolacija od evropskog rukovodstva, već evropsko rukovodstvo u kojem će biti svi poput njega.

Mađarska je od dolaska Viktora Orbana na vlast 2010. godine prekršila svako načelo Evropske unije: ljudsko dostojanstvo, slobode, demokratija, jednakost, vladavina prava i ljudska prava. Takođe, prema nalazima *Fridom Haus-a*, Mađarska se definiše kao delimično slobodna država.

Međutim, čini se da Orbanov plan za EU nije da je drži podalje od mađarskih unutrašnjih poslova, već da je podvrgne svojoj ideološkoj viziji. Dakle, njegov politički cilj nije izolacija od evropskog rukovodstva, već evropsko rukovodstvo u kojem će biti svi poput njega.

*Veljko Jovanović,
Student Fakulteta političkih nauka*

Decenija rada Koalicije prEUgovor

REFORME NISU ŠTRIKLIRANJE STAVKI

Već godinama prEUgovor upozorava na zarobljavanje države koje se odvija uporedo i isprepletano s procesom pristupanja Evropskoj uniji. Ne samo da država većinu obaveza tumači i sprovodi minimalistički i traži načine da ih zaobiđe već se podmeću i loša rešenja i legalizuju loše prakse.

Koalicija prEUgovor obeležila je deceniju rada na praćenju i zagovaranju reformi u oblasti vladavine prava u Srbiji. Tom prilikom je u Beogradu, 22. maja, održana Konferencija i predstavljen novi, 20. po redu, šestomesečni Alarm izveštaj. Takođe, prikazan je i kratki film o ciljevima koalicije, sa osvrtom na prethodnih deset godina evropskih integracija.

U fokusu panel-diskusije bile su teme koje su obeležile poslednji izveštajni period – od novembra 2022. do aprila 2023. – dovršetak pravosudne reforme i izrada novog Nacrt zakona o unutrašnjim poslovima. Nezapamćeni tragični incidenti koji su potresli zemlju početkom maja bili su povod za sagledavanje šire slike stanja ljudskih prava, a naročito položaja ranjivih

grupa kao što su žene i deca. U diskusiji su učestvovali predstavnici koalicije i ministarka za evropske integracije prof. dr Tanja Miščević, a uvodnu reč dao je ambasador Evropske unije (EU) u Srbiji Emanuele Žiofre.

Forma ispunjena, ishodi skromni

Učesnici su istakli značaj saradnje Vlade i organizacija civilnog društva u sprovođenju reformi, ali su priznali da je ozbiljna kočnica nedostatak poverenja u institucije. Delovanje civilnog društva i dalje se odvija u nepovoljnem okruženju finansijske neizvesnosti, političkih pritisaka i kampanja blaćenja do konstantnih napada na branitelje ljudskih prava. Uporedo s tim,

Izvor: prEUgovor

država paralelno finansira GONGO (vladine nevladine organizacije) i fantomske organizacije, preusmeravajući tako javne resurse mimo javnog interesa i potreba krajnjih korisnika. Kako se primećuje u Izveštaju, upitan je legitimitet novoformiranog Vladinog tela za saradnju sa civilnim društvom, s obzirom na to da su u perpetuiranim negativnim okolnostima brojne renomirane organizacije odbile da učestvuju u njegovom kreiranju. Reč je pre o još jednom zvaničnom dokumentu i strukturi kojim se prikazuju neka poboljšanja na papiru, iako nema suštinskog pomaka napred.

Učesnici su istakli značaj saradnje Vlade i organizacija civilnog društva u sprovodenju reformi, ali su priznali da je ozbiljna kočnica nedostatak poverenja u institucije. Delovanje civilnog društva i dalje se odvija u nepovoljnem okruženju finansijske neizvesnosti, političkih pritisaka i kampanja blaćenja.

Nova vlada jeste uložila napore za uspostavljanje dijaloga, ali uglavnom ad hoc, reaktivno i usredsređeno na one teme za koje je civilno društvo prethodno alarmiralo javnost zbog postojanja značajnih kontroverzi. Ishod je, međutim, skroman. Čak i kada organizacije učestvuju u formalnim procedurama konsultacija, njihovi predlozi se retko prihvataju. Tako je Javna rasprava o izmenama pet pravosudnih zakona obesmišljena u ubrzanoj završnici procesa, koja nije ostavila vreme da se zaista razmotre dati predlozi i komentari. Naizgled tehničke izmene četiri povezana zakona u pravosuđu nisu ni stavljene na javnu raspravu, iako sadrže suštinski loša rešenja. Učešće ministarke Tanje Miščević na Konferenciji i spremnost predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) da u nizu sastanaka sa ekspertskim organizacijama detaljno prolaze odredbe nacrta zakona jesu koraci u pravom smeru. U pogledu kontroverznog Nacrtu zakona o unutrašnjim poslovima, glavne bitke se i dalje vode u vezi sa uvođenjem biometrijskog nadzora nad javnim površinama, gde je ishod još neizvestan, kao i sa upravljanjem policijom, gde predstavnici MUP-a odbijaju da naprave ustupke.

Odnos države i civilnog društva dobra je ilustracija u kakvim uslovima radi i koalicija prEUgovor prethodnih godina, ali i koji su glavni nalazi njenog decenijskog monitoringa nad reformskim aktivnostima Vlade Srbije u poglavljima 23 i 24, sada u Klasteru 1. Većinu tog perioda obeležilo je štrikliranje stavki, gomilanje nefunkcionalnih tela i propisa koji se ne primenjuju, te selektivno prikazivanje napretka. Već godinama prEUgovor upozorava na zarobljavanje države koje se odvija uporedno i isprepletano s procesom pristupanja Evropskoj uniji. Ne samo da država većinu obaveza tumači i sprovodi minimalistički i traži načine da ih zaobiđe već se podmeću i loša rešenja i

legalizuju loše prakse. S brojnim povodima za upozoravanje domaće i međunarodne javnosti, Alarm izveštaj je do danas opravdao svoje ime. Ukupno dvadeset izveštaja, sve obimnijih i sadržajnijih, zato daje obuhvatan i veran, kritički obojen prikaz decenije evropskih integracija Srbije.

Razlozi nastanka

Kada se grupa od šest nevladinih organizacija (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Transparentnost Srbija, ASTRA, Grupa 484, Centar za primenjene evropske studije i Centar za istraživačko novinarstvo Srbije), kojoj se kasnije pridružio i Autonomni ženski centar, okupila u proleće 2013. godine, ideja je bila da se proces evropskih integracija iskoristi kao dobar okvir za promovisanje ciljeva s kojima su ove organizacije, mahom još devedesetih, i nastale. Bilo da je u pitanju reforma policije i demokratski nadzor nad sektorom bezbednosti, jačanje transparentnosti institucija i borba protiv korupcije, borba protiv trgovine ljudima, pomoći izbeglicama i upravljanje migracijama, zaštita prava žena i dece – sve su to oblasti obuhvaćene pristupnim procesom, koji je obezbedio isprobane modele koje treba slediti, spoljnu instancu nadzora i evaluacije, te dodatni podsticaj za reforme kroz obećanje članstva i finansijsku pomoć.

Koalicija je učila iz iskustva kolega iz Hrvatske, gde je civilno društvo kasno intervenisalo sa stotinom zahteva za unapređenje stanja demokratije i vladavine prava u zemlji. Iskustvoistočnog proširenja EU pokazalo je da reformski zamahjenjava nakon učlanjenja, te da hvatanje krivina i gledanje kroz prste naknadno može dovesti do urušavanja vladavine prava i u državama članicama Unije.

Koalicija je učila iz iskustva kolega iz Hrvatske, gde je civilno društvo kasno intervenisalo sa stotinom zahteva za unapređenje stanja demokratije i vladavine prava u zemlji. Iskustvoistočnog proširenja EU pokazalo je da reformski zamahjenjava nakon učlanjenja, te da hvatanje krivina i gledanje kroz prste naknadno može dovesti do urušavanja vladavine prava i u državama članicama Unije. To je bila lekcija i za nas i za EU da ojačamo svoje standarde i strogo nadgledamo ispunjenje kriterijuma. U tom smislu, nezavisno praćenje reformskih aktivnosti je korektivni faktor, koji ujedno kreira potražnju za daljim reformama, objasnila je Sonja Stojanović Gajić, jedna od osnivačica prEUgovora.

Delovanje i vrednosti

Pored Alarm izveštaja, kao zaštitnog znaka Koalicije, u pretodnih deset godina izrađena je i tri puta primenjena originalna metodologija praćenja efektivnosti dvanaest republičkih, pokrajinskih i lokalnih institucija u vidu tzv. **institucionalnog barometra**. Uкупно 24 komentara i predloga amandmana dostavljeno je nadležnim organima za unapređenje nacrtu propisa. Objavljeno je isto toliko predloga praktičnih politika, u kojima se detaljnije analiziraju nedostaci u pojedinim oblastima ili uopšte u procesu evropskih integracija Srbije (tako se, na primer, tražio odgovor na pitanje kako zauzaviti i preokrenuti trend zarobljavanja države). U okviru Koalicije, objavljena je 21 istraživačka priča (a neke su prerasle i u video-priče), koje na konkretnim primerima ilustruju nedostatke vladavine prava, bilo da je reč o finansiranju političkih stranaka ili sudbini pojedinca koji trpe nepravdu. Uкупno 56 javnih događaja je organizovano u Beogradu i širom Srbije, pored niza internih sastanaka i radionica i zajedničkih zagovaračkih putovanja u Brisel, Hag i Berlin.

Rad u Koaliciji je ujedno treniranje evropskih vrednosti demokratije, tolerancije i solidarnosti, dijaloga i traženja kompromisa, koje tako primetno nedostaju polarizovanom srpskom društvu. Iako se preporuke prEUgovora iz godine u godinu ponavljaju, s obzirom na to da se retko po njima postupa, uspeh Koalicije je da je opstala i da se i dalje principijelno bori za iste ciljeve, ne praveći kompromise sa standardima vladavine prava.

Mimo ovog brojčanog pregleda, Koalicija je uspela da određene teme stavi na dnevni red, da ukaže predstavnicima evropskih institucija na značaj pojedinih mera u datom kontekstu, da zajednički nastupa uprkos žučnim debatama koje su se ponekad vodile i da bude relevantan sagovornik. Članice prEUgovora dele iste vrednosti i opšte ciljeve, iako se među sobom dosta razlikuju po strukturi, tematskom okviru i načinu rada – od think-tank centara do organizacija koje pružaju usluge ranjivim grupama stanovništva. Rad u Koaliciji je ujedno treniranje evropskih vrednosti demokratije, tolerancije i solidarnosti, dijaloga i traženja kompromisa, koje tako primetno nedostaju polarizovanom srpskom društvu. Iako se preporuke prEUgovora iz godine u godinu ponavljaju, s obzirom na to da se retko po njima postupa, uspeh Koalicije je da je opstala i da se i dalje principijelno bori za iste ciljeve, ne praveći kompromise sa standardima vladavine prava.

Pre deset godina vladao je entuzijazam za evropske integracije, sada se čini da preovlađuje defetizam. Kako se perspektiva članstva udaljavala od 2014. godine, tako se i reformski proces usporio i delom izvitoperio u svoju suprotnost. Evropska unija je više puta menjala metodologiju proširenja u želji da unapredi pristupni proces, ali izostala je politička volja s vrha, sa obe strane. Agresija Rusije na Ukrajinu u februaru 2022. godine ponovo je probudila interesovanje EU članica za Zapadni Balkan. Srbija tu šansu nije iskoristila, naprotiv. Usled smanjenog stepena usklađenosti spoljnopoličkih pozicija Srbije i EU, u poslednjem izveštaju Evropske komisije konstatovano je nazadovanje u Poglavlju 31. Iako ovo poglavlje formalno ne utiče

Pre deset godina vladao je entuzijazam za evropske integracije, sada se čini da preovlađuje defetizam. Kako se perspektiva članstva udaljavala od 2014. godine, tako se i reformski proces usporio i delom izvitoperio u svoju suprotnost.

na dinamiku procesa, značaj savezništva za EU je veći nego ikada. Pošto otvaranje novih poglavlja i klastera zavisi od političke volje država članica okupljenih u Savetu EU, u ovim okolnostima ne može se očekivati zeleno svetlo, pogotovo imajući u vidu i stanje vladavine prava u Srbiji.

PrEUgovor podseća da je neophodno kredibilnim rečima i delima oživeti transformacioni potencijal politike proširenja EU. I ponavlja, jednako kao pre deset godina, da proces pristupanja ne sme biti cilj sam po себи, već sredstvo za ostvarenje suštinskog napretka u daljoj demokratizaciji i uređenju zemlje, zasnovanom na vladavini prava. U tom smislu, napominje da geopolitički obziri ne smeju da zasene ove ključne oblasti evropskih integracija.

*Jelena Pejić Nikić,
Viša istraživačica Beogradskog centra
za bezbednosnu politiku i koordinatorka Koalicije*

EU Resurs centar u Srbiji NOVE MOGUĆNOSTI ZA CIVILNO DRUŠTVO

Pored vladavine prava, kroz aktivnosti ćemo obuhvatiti i širok spektar tema koje su važne za pristupne pregovore. Od onih koje dosad nisu bile visoko na agendi poput zaštite potrošača, poljoprivrede, urbanizma, transporta do onih tradicionalno kritičnih poput medijskih sloboda, omladinskih politika i sl.

Civilno društvo je bilo i ostalo snaga koja Srbiju usmerava ka Evropskoj uniji i najkorisniji partner države u pregovaračkom procesu. Još od prvog koraka na tom putu, ono direktno učestvuje u procesima evrointegracije naše zemlje. Skoro 23 godine, organizacije civilnog društva nude rešenja, predlažu nove politike i nadziru rad institucija. Predstavnici su građana koji su, i dalje, većinski zainteresovani za reformisanje društva po ugledu na EU.

U Srbiji postoji blizu 36.000 različitih organizacija civilnog društva i udruženja građana, što je znak da postoji ozbiljna zainteresovanost za svoju zajednicu i spremnost da se učestvuje u tome da ona bude bolja, uređenija. A ono za šta se građani bore upravo jesu evropske vrednosti – bore se za čistiji vazduh, zaštitu ljudskih prava, odgovornije institucije, vladavinu prava.

Možda bolje nego što to čine istraživanja javnog mnjenja, o opredeljenosti građana ka EU govorи činjenica da kada prave važne izbore – poput toga gde će se školovati, tražiti posao, putovati – okrenuti su nesumnjivo ka zemljama Unije.

Možda bolje nego što to čine istraživanja javnog mnjenja, o opredeljenosti građana ka EU govorи činjenica da kada prave važne izbore – poput toga gde će se školovati, tražiti posao, putovati – okrenuti su nesumnjivo ka zemljama Unije.

Svestrana podrška

Novi projekat koji sprovodi Beogradska otvorena škola „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji” u naredne četiri godine biće mesto podrške za predstavnike civilnog društva koje rade na približavanju Srbije Evropskoj uniji. Pomagaćemo rast

i razvoj organizacija i neformalnih grupa građana kroz unapređenje njihovih kapaciteta, umrežavanje i finansijsku podršku. Kroz finansijsku i mentorsku podršku, ali i program jačanja kapaciteta, „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji” će osnažiti najmanje 300 organizacija civilnog društva i 280 neformalnih grupa.

Naši partneri u Novom Sadu, Nišu i u Užicu biće regionalni resurs centri, dok će partneri iz Bora, Jagodine i Beograda biti ekspertske resurs centre, koji će biti na usluzi lokalnim organizacijama civilnog društva i neformalnim grupama građana. Verujemo da će se bolje i brže razumeti, jer žive i rade u istoj sredini, razumeju i dele probleme.

Finansijska podrška će biti dostupna civilnom društvu na teritoriji cele Srbije. Mehanizam finansijske podrške je kreiran tako da odgovori na različite potrebe civilnog društva koje je uključeno u reformske procese u sklopu pristupanja Srbije Evropskoj uniji.

Program jačanja kapaciteta civilnog društva kroz grupne treninge vrlo je važan segment rada „EU Resurs centra za civilno društvo”. Pristup svakoj organizaciji/neformalnoj grupi biće individualan. Kroz detaljne upitnike nastojaćemo da prikupimo informacije o potrebama svake organizacije/grupe i na osnovu toga definišemo konkretan plan i program za treninge.

Princip učenja kroz rad biće još jedna odlika rada „EU Resurs centra za civilno društvo”. To znači da ćemo, pored treninga, organizovati i mentorsku podršku svim predstavnicima civilnog društva koji žele da prošire znanje koristeći ga u praksi, uz podršku izabranog mentora ili mentorke. Program mentorstva je

Izvor: Beogradska otvorena škola

nadogradnja programa treninga. Predstavnici civilnog društva će, nakon treninga, biti u prilici da rade s mentorima i mentor-kama koji će razvijati individualne planove u skladu s definisanim potrebama, ali i pratiti i evaluirati postignuti napredak.

Srbija je početkom 2023. godine aktivno ušla u proces osnivanja Saveta za razvoj i saradnju sa civilnim društvom, čime je pokazala da prepoznaje da su organizacije civilnog društva korisne u procesu reformisanja društva.

Naši partneri u Novom Sadu, Nišu i u Užicu biće regionalni resurs centri, dok će partneri iz Bora, Jagodine i Beograda biti ekspertske resurs centri, koji će biti na usluzi lokalnim organizacijama civilnog društva i neformalnim grupama građana. Verujemo da će se bolje i brže razumeti, jer žive i rade u istoj sredini, razumeju i dele probleme.

Od zaštite potrošača do medijskih sloboda

Ključna tema za pristup Srbije Evropskoj uniji jeste pitanje vladavine prava, što je kičma pregovaračkog procesa. To pitanje jeste važno Evropskoj uniji, ali podjednako mora biti važno i državi i građanima Srbije, jer je reč o pravosuđu, ljudskim pravima, demokratizaciji institucija i javne uprave. Upravo to su i teme dva ključna poglavља (23 i 24) u kojima su i dosad organizacije civilnog društva igrale izuzetno važnu ulogu i ostvarile

značajne rezultate. Pored vladavine prava, kroz aktivnosti obuhvatićemo i širok spektar tema koje su važne za pristupne pregovore. Od onih koje dosad nisu bile visoko na agendi putem zaštite potrošača, poljoprivrede, urbanizma, transporta do onih tradicionalno kritičnih poput medijskih sloboda, omladinskih politika i sl. „EU Resurs centar za civilno društvo”, takođe, otvara prostor za saradnju s lokalnim samoupravama koje nemaju dovoljno kapaciteta za sprovođenje reformi i nudi im svoje ekspertske usluge.

Srbija je početkom 2023. godine aktivno ušla u proces osnivanja Saveta za razvoj i saradnju sa civilnim društvom, čime je pokazala da prepoznaje da su organizacije civilnog društva korisne u procesu reformisanja društva. S druge strane, u poslednjih 20 godina Evropska unija je uložila više od 60 miliona evra u osnaživanje civilnog društva koje zastupa interes građana. Ta podrška se nastavlja. Država treba u civilnom društvu da vidi odgovornog partnera u procesu evrointegracija, što smo dosad svojim radom i dokazali. Ostajemo aktivni u reformisanju Srbije i zainteresovani za saradnju s državom. „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji” će državi ponuditi konkretna partnerstva, na lokalnom i nacionalnom nivou, koja će ubrzati reformski proces.

Bojana Đžulović,
Beogradska otvorena škola

Beogradска отворена школа
Bulevar oslobođenja 177
11000 Beograd, Srbija

T: +381 60 3061 342
E: eupregovori@bos.rs
W: eupregovori.bos.rs i www.bos.rs
S: facebook.com/bos.rs

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradска отворена школа

Stalo nam je do vašeg mišljenja –
ukoliko imate komentar, kritiku ili sugestiju
kako da poboljšamo Bilten, javite nam
se na mejl eupregovori@bos.rs.

Ukoliko ne želite da nastavimo da vam šaljemo Bilten,
o tome nas možete obavestiti na isti mejl.

Molimo vas da imate razumevanja ukoliko vam
nakon odjave stigne naredni broj Biltena –
sistemu treba vremena da prepozna
izmene u broju pretplatnika.